

RODZICE, UCZNIOWIE, NAUCZYCIELE – WSPÓLNOTA DLA SZKOLNEJ PROFILAKTYKI UZALEŻNIEŃ

Jeżeli jeden buduje, a drugi rujnuje,
jaki pożytek im zostaje poza trudem.
Syr 34, 23

Wprowadzenie

Okres transformacji ustrojowej stworzył wielkie wyzwania i zagrożenia dla jednostek, a także ogółu społeczeństwa. Stale wzrasta fala zjawisk uzależnień takich, jak: narkomania, alkoholizm, nikotynizm. Nawet jeśli niektóre wskaźniki wydają się prognozować optymistycznie, to obniża się wiek osób, które wchodzą w uzależnienia.

W społeczeństwie istnieją różnorodne organizacje biorące udział w edukacji dzieci i młodzieży. Są nimi zarówno instytucje, dla których funkcje edukacyjne mają charakter pierwszoplanowy, jak też te, które mogą i powinny funkcje takie – obok innych – spełniać. Szczególną rolę w ogólnospołecznym systemie edukacyjnym mają do spełnienia rodzina i szkoła. Są one głównymi instytucjami edukacyjnymi. Intensywnie uczestniczą w zintegrowanej edukacji młodego pokolenia¹.

Warunki tworzenia wspólnoty wychowawczej

Wspólnota wychowawców bierze na siebie odpowiedzialność za rozwój wychowanków i swój własny: animuje, pobudza, podtrzymuje, koordynuje, planuje, służy, działa i weryfikuje działalność profilaktyczną i wychowawczą. Coraz bardziej rozszerza się współodpowiedzialność młodzieży: młodym ludziom powierza się stopniowo różne zadania i w ten sposób wspomaga ich dojrzewanie. Wspólnota zakłada jedność wychowawczą, prymat podmiotowości nad intersubiektywnością (więź wspólnotowa). Warunkami jej istnienia są: prymat osoby (*persona*) nad wspólnotą osób (*communio*

---

¹ W. Segiet, *Kształtowanie się pedagogicznej relacji rodzina – szkoła. Problem współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami*, „Studia Edukacyjne” 1995, nr 1, s. 89.

personarum), kompatybilność orientacji życiowych, jedność celu, światopoglądu, orientacji pedagogicznej, mądrości pedagogicznej (sztuka wychowania), systemu, programowania, działania, weryfikowania, środków, zdolność i możliwość zharmonizowania działań. Podstawowe elementy tworzące wspólnotę to: wychowankowie, wychowawcy, praca wychowawcza, kompetencja wychowawcza, twórczość, lokum, infrastruktura, kierownictwo, koordynacja². Nie ma wspólnoty bez osób i osób bez wspólnoty. Jeżeli zespół ludzi chce prowadzić dzieło wychowawcze, potrzebuje jednności zapatrywań, przynajmniej w pewnych zasadniczych kwestiach. Członkowie grupy pedagogicznej powinni być zgodni co do celu, jaki sobie stawiają; metody, jaką będą stosowali; odbiorców, jakich chcą wychowywać; procesu wychowawczego, jaki przy ich udziale ma się dokonać; zasad, które chcą wdrożyć; środków, jakimi się posłużą; miejsca, gdzie przeprowadzą dzieło itp. To znaczy, że powinni być zgodni w zakresie pojmowania istoty dzieła wychowawczego, które podejmują. Jednym słowem – muszą się odznaczać jednością koncepcji i działania pedagogicznego. Zgodność w myśleniu broni przed „entropią” pedagogiczną. Jest źródłem i koniecznym warunkiem skuteczności wychowawczej. Jedność wypływa z tej samej formacji pedagogicznej i wspólnego programowania działań edukacyjnych. Z czasem wspólnota wychowawców przeraadza się (lub raczej powinna) we wspólnotę wychowawczą z zaangażowanym i odpowiedzialnym uczestnictwem młodzieży, współpracowników, a szczególnie rodziców, pod kierunkiem nauczycieli jako pierwszych wychowawców w szkole.

Niektóre błędy niszczące istotę wspólnotowości można określić jako: dominacja wspólnoty nad osobą (zagubienie osoby we wspólnocie), indywidualizm liberalistyczny (wspólnota w służbie jednostki), antypersonalistyczny charakter wspólnoty (negatywne cele), apersonalistyczna wspólnota (cel nie jest zły, ale pozaosobowy), aspekto-we ujęcie osoby wychowanka (np. rozwój fizyczny, intelektualny, wolicjonalny).

Należy dodać, iż większość koncepcji pedagogicznych związanych ze stosunkami rodziny i szkoły charakteryzuje się wskazanymi wcześniej właściwościami. Są to ponadto najczęściej koncepcje zakładające powiązania rodziców i nauczycieli, podejmujących współpracę (współdziałanie) przede wszystkim „dla dobra dziecka”, rzadziej „za pośrednictwem dziecka” i niezmiennie rzadko „wspólnie z dzieckiem”³. Dotychczasowy model stosunków rodziny i szkoły wymaga, podobnie jak cała sfera edukacyjna, rzeczowej analizy, krytycznego osądu i konstruktywnego zarysowania perspektyw rozwoju, koncentracji na aktualnych przemianach zorientowanych ku przyszłości. Zmiany w obszarze stosunków rodziny i szkoły muszą jednak respektować postulowane w wymiarze ogólnym „zbliżenie edukacji do rzeczywistego życia, do potrzeb społecznych i indywidualnych”⁴. „Wspólnie z dzieckiem” musi oznaczać „współbyć” i działać „razem z nim”, na ile to tylko możliwe. Wydaje się, że właśnie brak tej szczególnej pedagogicznej wspólnoty tkwi u podstaw rosnących niepowodzeń wychowawczych. Optymalne funkcjonowanie współczesnej szkoły (różnych jej szczebli) wymaga właśnie takiego zespolenia i pozyskania dla swej działalności różnorodnych sojuszników z rejonu instytucji szkoły. Sojusznikami takimi są: zakłady opiekuńcze, różne organizacje kulturalne i społeczno-ideowe, a przede wszystkim rodzice dzieci uczęszczających do szkoły.

² K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1985, s. 341–350, 358–360.

³ S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń 1999, s. 203.

⁴ T. Lewowicki, *Przemiany oświaty*, Warszawa 1994, s. 30.

Rodzina i szkoła – w kierunku wspólnoty wychowawczej

Bibl. Jag.

Rodzina jest środowiskiem, od którego w największym stopniu zależy rozwój dziecka. To ona przekazuje podstawowe wartości, normy i wzorce obyczajowe. W kręgu rodziny rozstrzyga się w dużej mierze aktualny i przyszły stopień dojrzałości moralnej, duchowej i społecznej dziecka. Wszystkie te płaszczyzny rozwoju mają istotny związek z postawą dzieci i młodzieży wobec substancji uzależniających⁵.

Sens rodziny jako instytucji sprowadza się przede wszystkim do pełnienia przez nią niezbędnych dla rozwoju jednostki i społeczeństwa funkcji⁶. Aktualnie zadania wychowawcze i profilaktyczne rodziny są znacznie trudniejsze. Dzisiejsza rodzina nie nadąża często za dokonującymi się przeobrażeniami społecznymi, gospodarczymi i politycznymi. W wielu rodzinach rodzą się trudności i zaburzenia funkcji wychowawczych⁷. Polskie rodziny, zagubione w nowym ekonomicznym porządku, nie radzą sobie z rozwiązywaniem trudnych spraw życiowych. Obniżenie stopy życiowej społeczeństwa, poczucie niepewności jutra, budzi konflikty wewnątrzrodzinne i stwarza ryzyko uzależnień u dzieci, które często w ten sposób próbują niwelować stres, zagubienie, brak porozumienia i bliskości. Rodzina przeżywająca kryzys nie jest zdolna do spełniania funkcji profilaktycznej i sama potrzebuje pomocy i wsparcia, by nie indukować zachowań patologicznych u swoich dzieci. Malejący autorytet rodziców utrudnia także skuteczne działania zapobiegawcze w zakresie uzależnień. Występują kreowane przez mass media autorytety konkurencyjne i dzieci mają dostęp do bardziej przekonujących je źródeł informacji, często o destrukcyjnym charakterze⁸. Istotny problem stanowi mniejsza u rodziców niż u dzieci świadomość w zakresie czynników ryzyka i używania substancji psychoaktywnych. Dzieci zyskują szansę swobodniejszego rozwoju i egzystencji, mają większe możliwości w doborze form aktywności oraz źródeł informacji (nieznajomość języków obcych, obsługi komputera i Internetu przez rodziców). Powszechnie obserwuje się brak przygotowania rodziców do radzenia sobie z problemami wychowawczymi we współczesnym świecie. Rodzina staje się często źródłem i inspiracją różnych patologicznych zachowań dzieci i młodzieży. Zamiast realizować zadania profilaktyczne, ochronne, staje się miejscem demoralizacji. Niezbędne jest zatem przygotowanie rodziny do spełniania funkcji wychowawczej i profilaktycznej w trudnej, nowej rzeczywistości wymagającej dużej kompetencji w tym zakresie.

Przez ostatnie dwadzieścia lat wdrożono szereg projektów, wyrastających z przekonania o wieloczynnikowym uwarunkowaniu patologii, proponujących oryginalne rozwiązania profilaktyczne. Szczególny nacisk położono na: organizowanie kursów edukacyjnych dla rodziców i młodzieży zagrożonej, monitoring działalności formacji przestępczych oraz grup ryzyka związanych z nadużywaniem alkoholu i narkotyzowaniem się, udzielanie bezpośredniej pomocy ofiarom przemocy (organizowanie grup wsparcia), jak również – na pobudzanie lokalnej inicjatywy i uczestnictwo w pracach

⁵ M. Dziewiecki, *Nowoczesna profilaktyka uzależnień*, Kielce 2001, s. 163–164.

⁶ F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002, s. 30.

⁷ H. Cudak, *Znaczenie rodziny w rozwoju i wychowaniu małego dziecka*, Warszawa 1999, s. 32.

⁸ Z. Tyszką, *Stan rodziny współczesnej a wewnątrzrodzinna socjalizacja dzieci. Sytuacja w Polsce na tle krajów o wysokim poziomie rozwoju* [w:] H. Cudak (red.), *Socjalizacja i wychowanie we współczesnych rodzinach polskich*, Piotrków Trybunalski 2001, s. 17.

na rzecz społeczności, poradnictwo prawne i pomoc finansową. Proponowana w Polsce metoda otwartej koordynacji pozwoli na zrealizowanie celów strategicznych profilaktyki i resocjalizacji. Kraje Unii Europejskiej, dla potrzeb polityki młodzieżowej, stosują również tę metodę⁹. Polega ona na tym, że administracja państwowa, organizacje pozarządowe, w tym młodzieżowe, instytucje pracujące na rzecz młodzieży i młodzież współpracują ze sobą. Następuje systematyczna wymiana informacji i doświadczeń oraz wspólne określanie kierunków działań. W prowadzeniu pracy na rzecz młodzieży i przy zastosowaniu metody otwartej koordynacji istotne jest dokonywanie systematycznych badań określających potrzeby środowiska młodzieżowego¹⁰. W Polsce ten styl pracy należy upowszechniać, szczególnie w zakresie wdrażania w życie Strategii Państwa dla Młodzieży (2003). Zapewni to lepszą realizację postawionych celów i racjonalniejsze wykorzystanie środków finansowych. Przygotowanie pedagogów szkolnych do współpracy ze środowiskiem lokalnym, w tym szczególnie rodzinnym, jest w tym kontekście niezwykle ważnym zadaniem¹¹.

W wielu państwach Europy, gdzie przemiany społeczne są bardziej zaawansowane niż w naszym kraju, dokonujące się przeobrażenia szkoły określa się jako program jej demokratyzacji. W Polsce natomiast częściej mówi się o uspołecznianiu szkoły. „Uspołecznienie” oznacza tu uwłaszczenie, upodmiotowienie i aktywizację środowiska lokalnego, rodziców, szkoły jako instytucji i wszystkich jej składników, aspektów doktryny procesu szkolnego jako wspólnotowego działania komunikacyjnego, prorodzwojowego, transformacyjnego i progresywnego¹². Jednym z istotnych zadań szkoły jest stworzenie odpowiedniego, zintegrowanego z programem profilaktyki, kontekstu wychowawczego przygotowującego młodych do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie, wykorzystywania swoich możliwości i osiągania dojrzałości osobowej.

Nowoczesna profilaktyka zaburzeń rozwoju, uzależnień i patologii społecznych wśród dzieci i młodzieży to zespół interdyscyplinarnych działań, spełniających równoległe dwa główne cele: wzmacnianie czynników chroniących poprzez promowanie zdrowia, umożliwianie satysfakcjonującego życia oraz rozwijanie możliwości ludzi oraz eliminowanie czynników ryzyka i przeciwdziałanie im¹³. Profilaktyka ta odwołuje się do szerokiej, przyjętej przez WHO, definicji zdrowia. Współdziałanie i współpraca rodziny ze szkołą jest warunkiem niezbędnym do uzyskania pozytywnych wyników w pracy wychowawczej i profilaktycznej z dziećmi i młodzieżą. Ciągłe aktualny pozostaje problem modelu profilaktyki społecznej dla polskiej szkoły¹⁴.

Unikanie dysonansu między edukacją szkolną a pozaszkolną oraz przezwyciężanie dysonansu między wewnątrzszkolnym a pozaszkolnym procesem wychowania jest istotnym zadaniem współczesnej szkoły. Ważne jest aktywizowanie uczniów, budzenie w nich krytycznej świadomości, stwarzanie im możliwości doświadczania form wspól-

---

⁹ R. Mion, C. Piolli (a cura) *Tempo e tempo libero dei giovani: quale educazione* 2002, s. 36–37; M.L. De Natale, *Devianza e pedagogia*, Brescia 1998, s. 69–73.

¹⁰ G. Froggio, *Psicosociologia del disagio e della devianza giovanile. Modelli interpretativi e strategie di recupero*, Roma 2002, s. 176–181.

¹¹ L. Pytko, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2000, s. 313–116.

¹² Z. Kwieciński, *Edukacja jako wartość odzyskiwania wspólnoty (głos w dyskusji o uspołecznieniu szkoły)*, „Edukacja” 1991, nr 1.

¹³ Z.B. Gaś, *Profilaktyka w szkole* [w:] B. Kamińska-Buśko (red.), *Zapobieganie uzależnieniom uczniów*, Warszawa 1997, s. 72.

¹⁴ M. Szpringer, *Szkolna profilaktyka zachowań patologicznych dzieci i młodzieży*, Kielce 2001, s. 95.

decydowania i samostanowienia. Chcąc rozwiązywać problemy zrodzone przez narkotyki i alkohol, trzeba zająć się przyczynami wykluczenia, odrzucenia młodych ludzi na margines społeczeństwa. Warto wobec tego inwestować w jakość ich życia, w ich samopoczucie, w szczególności poprzez sport i programy szkoleniowe. Ważnym zadaniem jest ułatwienie walki z popytem na narkotyki poprzez edukację prewencyjną.

Oświata może zaznajomić młodzież z prawdziwymi skutkami używania środków odurzających, może pomóc młodym ludziom w uniknięciu czy wyleczeniu „chorób duszy”, może im utorować drogę w społeczeństwie, może młodym ludziom wpoić wiedzę i postawy etyczne, które umocnią ich charaktery i pozwolą zapanować nad własnym losem¹⁵.

Metodologia badań

Celem niniejszej pracy jest określenie związków pomiędzy poglądami uczniów, a ich rodziców i nauczycieli-wychowawców na temat szeroko rozumianych zjawisk uzależnień dzieci i młodzieży, co może stanowić podstawę podniesienia skuteczności profilaktyki organizowanej wspólnie przez szkołę i rodzinę.

Badania przeprowadzono w roku 2004 wśród 720 uczniów klas III ponadgimnazjalnych oraz 240 rodziców tych uczniów i 50 nauczycieli. W grupach tych przeprowadzono badania ankietowe uzupełnione wywiadami. W analizie statystycznej wyników, oprócz prostych tabel, w których przedstawione są wyniki w liczbach bezwzględnych i odsetkach, próbowano określić związek między wypowiedziami rodziców i ich dziećmi oraz nauczycielami. W tym celu zastosowano test nieparametryczny χ^2 oraz – wyprowadzony z wyniku tego testu – współczynnik r_c . W obliczeniach statystycznych przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$. Wyniki badań w większości zilustrowane są graficznie i przedstawione w tabelach.

Wyniki badań

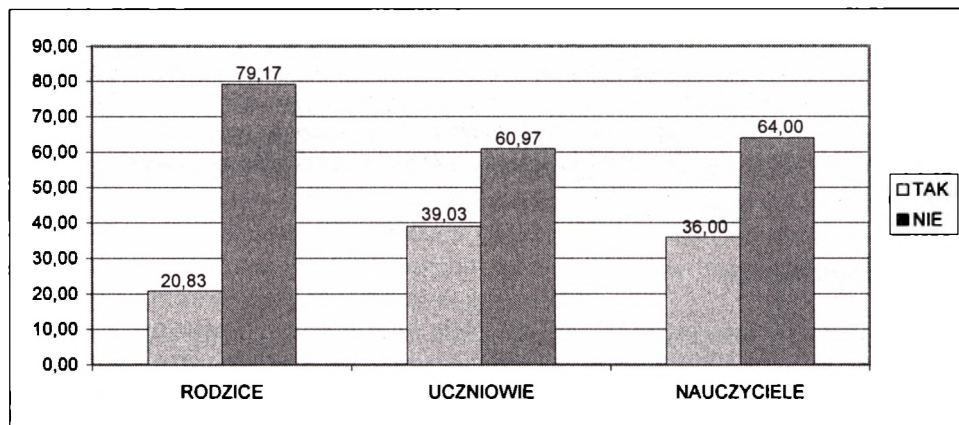
W tej części opracowania przedstawione są wyniki badań przeprowadzonych w szkołach wśród uczniów, ich rodziców i nauczycieli. W analizach wzięto pod uwagę wypowiedzi badanych na tematy dotyczące zagrożeń związanych z uzależnieniami, z którymi może spotkać się uczeń w swojej szkole i środowisku. Wybór do badań i analizy zjawisk tego rodzaju wiąże się z faktem, że problem substancji narkotykowych staje się coraz poważniejszy. Dzieci i młodzież mają dużą wiedzę z zakresu istnienia różnych substancji oraz sposobów ich zażywania. Często dostają w szkole propozycję spróbowania narkotyków. W badanej grupie ponad 39% uczniów spotkało się z takimi propozycjami w swojej szkole. Rodzice widzą ryzyko, ale w mniejszym stopniu, niż jest ono realne. Na istnienie takiego zagrożenia wskazuje ponad 20% rodziców. Za bardziej wiarygodne należy uznać wypowiedzi uczniów i nauczycieli (rycyna 1).

---

¹⁵ F. Mayor, *Przyszłość świata*, Warszawa 2001, s. 162–163.

Rycina 1

Rozkłady procentowe i określenie związku pomiędzy wypowiedziami rodziców, nauczycieli i uczniów na temat otrzymania w szkole propozycji używania narkotyków

Rodzice – uczniowie – nauczyciele: $\chi^2 = 26,40 > \chi^2_{0,002} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,159$

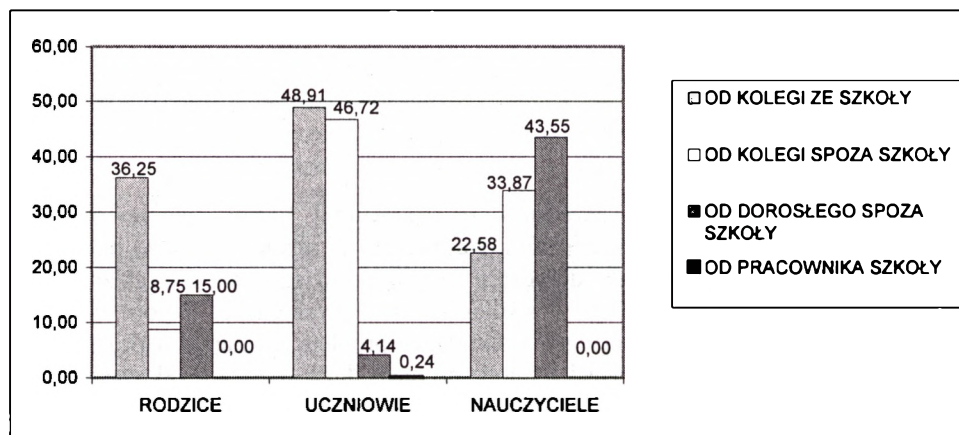
Rodzice – uczniowie: $\chi^2_{\text{oblicz.}} = 26,38 > \chi^2_{0,001;1} = 10,827$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,163$

Rodzice – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} = 5,39 > \chi^2_{0,05;1} = 3,841$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,134$

Uczniowie – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} = 0,180$; $\chi^2_{0,05;1} = 3,841$; $H_1 = 0$; $r_c = 0,015$

Rycina 2

Rozkłady procentowe odpowiedzi i określenie związku pomiędzy wypowiedziami rodziców, nauczycieli i uczniów na temat osób, od których padają w szkole propozycje otrzymania narkotyków

Rodzice – uczniowie – nauczyciele: $\chi^2 = 97,11 > \chi^2_{0,002} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,386$

Rodzice – uczniowie: $\chi^2_{\text{oblicz.}} = 15,92 > \chi^2_{0,01;3} = 12,341$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,177$

Rodzice – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} = 14,35 > \chi^2_{0,01;3} = 11,341$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,302$

Uczniowie – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} = 100,30 > \chi^2_{0,01;3} = 16,368$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,418$

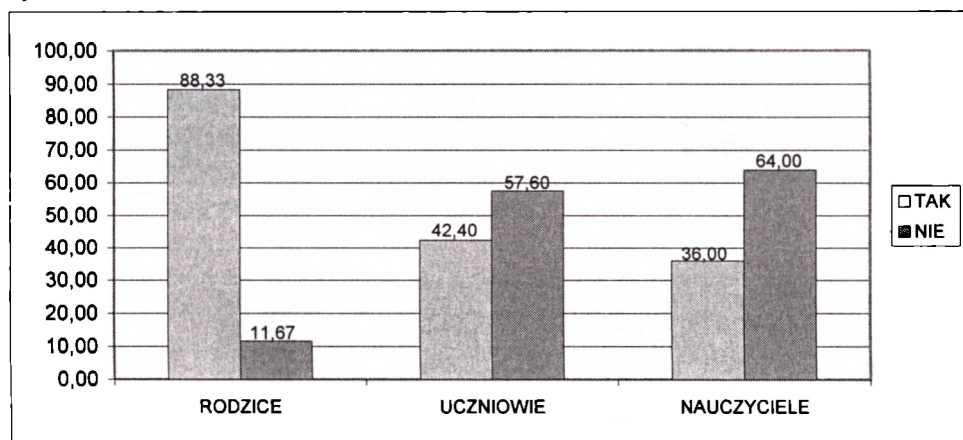
Spośród osób, które wskazały na możliwości otrzymania w szkole narkotyków, najczęściej uczniów podało kolegów ze szkoły i kolegów spoza szkoły. Ponad 36% rodziców wskazuje na kolegów ze szkoły, a w drugiej kolejności – na osoby dorosłe spoza szkoły. Nauczyciele najczęściej wskazują na zagrożenie płynące od osób spoza szkoły i na rówieśników (rycina 2).

Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest fakt, iż dzieci nie widzą ryzyka w stosowaniu sterydów anabolicznych. Uważają je za dobry środek poprawiający kondycję fizyczną, przydatny w sporcie. Świadomość rodziców jest znacznie większa. Ponad 74% badanych rodziców wskazało na dużą szkodliwość dla zdrowia i rozwoju dzieci stosowania sterydów anabolicznych. Jeszcze bardziej rygorystycznie do tej sprawy podchodzą nauczyciele i spośród nich na szkodliwość stosowania sterydów anabolicznych wskazuje aż 94%. Uczniowie nie widzą w tym nic złego. Na szkodliwość zwraca uwagę zaledwie 2,4%.

Uczniowie w większym stopniu widzą niebezpieczeństwo demoralizacji w szkole i łatwy dostęp do środków psychoaktywnych (65,9%) niż ich rodzice. Ponad 53% badanych rodziców nie postrzega szkoły jako miejsca inicjacji ryzykownych zachowań.

Rycina 3

Rozkłady procentowe odpowiedzi i określenie związku pomiędzy wypowiedziami badanych na temat rozmów dotyczących zagrożeń wynikających z picia alkoholu i stosowania innych używek

Rodzice – uczniowie – nauczyciele: $\chi^2 = 190,30 > \chi^2_{0,001; 2} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,237$

Rodzice – uczniowie: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 188,25 > \chi^2_{0,001; 1} = 3,841$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,238$

Rodzice – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 69,06 > \chi^2_{0,001; 1} = 10,827$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,438$

Uczniowie – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 0,82 > \chi^2_{0,05; 1} = 3,841$; $H_1 = 0$; $r_c = 0,016$

Zaskakujące są wypowiedzi na temat rozmów prowadzonych o uzależnieniach. 82% badanych rodziców i 64% nauczycieli potwierdza prowadzenie rozmów z młodzieżą na temat uzależnień, natomiast 57% uczniów stwierdza, że nikt takich rozmów z nimi nie prowadzi. Wyniki te źle świadczą o organizacji i realizacji szkolnych programów profilaktycznych. Rozbieżności mogą wynikać częściowo również z różnicy poglądów. Otóż rodzice pod adresem swoich dzieci często kierują różnego rodzaju uwagi i ostrzeżenia, i to, być może, jest rozumiane jako rozmowy, gdy tymczasem

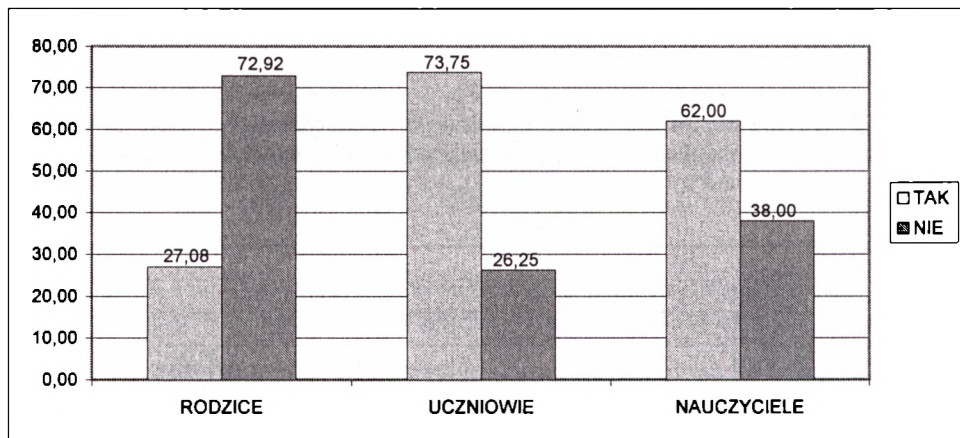

nauczyciele i uczniowie mają na uwadze rozmowy i dyskusje merytoryczne na ten temat. Jeżeli rodzina i szkoła mają organizować wspólnie profilaktykę, to taką różnicę poglądów należy wyjaśnić na etapie diagnozy.

Niezmiernie ważna jest identyfikacja czynników ryzyka zachowań patologicznych. Nieznajomość środowiska życia dziecka skutkuje poważnymi konsekwencjami, takimi jak: niemożność chronienia go, brak autentycznego uczestnictwa w życiu dziecka, nieznajomość jego problemów i dylematów. Rodzice widzą większe niebezpieczeństwo dla swoich dzieci ze strony rówieśników spoza szkoły (42,2%). Tymczasem takie zagrożenie widzi tylko 13,9% uczniów. Uczniowie częściej wskazują na kolegów szkolnych (83,5%). Obydwie grupy widzą większe ryzyko demoralizacji ze strony młodzieży niż osób dorosłych.

Rycina 4

Rozkłady procentowe i siła związku pomiędzy wypowiedziami badanych na temat zgody na sporadyczne picie alkoholu przez młodzież, np. z okazji imienin

Rodzice – uczniowie – nauczyciele: $\chi^2 = 316,28 > \chi^2_{0,002} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,418$

Rodzice – uczniowie: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 313,62 > \chi^2_{0,001;1} = 10\ 827$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,422$

Rodzice – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 43,75 > \chi^2_{0,001;1} = 10\ 827$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,233$

Uczniowie – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 3,27 > \chi^2_{0,05;1} = 3,841$; $H_1 = 0$; $r_c = 0,065$

Ponad 70% badanych uczniów twierdzi, iż rodzice pozwalają im na spożywanie alkoholu z różnych wyjątkowych okazji. Do najczęstszych należą: imieniny, urodziny, sylwester, święta i inne uroczystości rodzinne. Rodzice w swoich wypowiedziach nie potwierdzają tego (tylko 27% dopuszcza sporadyczne picie alkoholu przez ich dzieci).

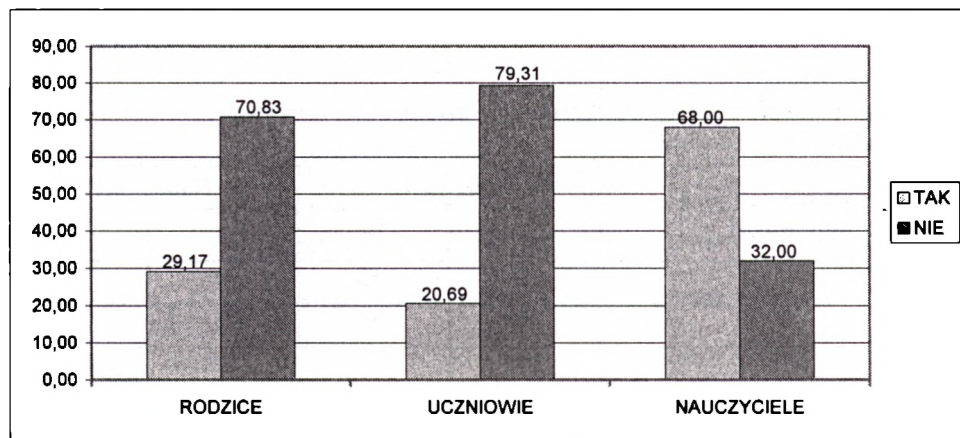
Interesujące są poglądy na temat wpływu picia piwa na powstawanie uzależnienia od alkoholu. Rodzice w większości nie widzą związku między częstym piciem piwa a ryzykiem uzależnienia. Młodzież w znacznie większym stopniu podkreśla możliwość uzależnienia przy częstym piciu piwa. Nie wpływa to jednak na ograniczanie spożywania go. Postrzegają to zagrożenie jako bardzo odległe w czasie (rycina 5).

Zarówno rodzice, jak i dzieci stwierdzają, iż szkoła jest miejscem inicjacji i wejścia w nałóg nikotynizmu. Jest to problem aktualny, który dotyka wszystkie szkoły. W odpowiedziach na ten temat wielu uczniów twierdziło, że ich rodzice palą i w związku z tym nie jest to zjawisko niebezpieczne.

Rycina 5

Rozkłady procentowe i siła związku pomiędzy wypowiedziami badanych na temat wpływu picia piwa na uzależnienie

Rodzice – uczniowie – nauczyciele: $\chi^2 = 58,57 > \chi^2_{0,001;2} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,234$

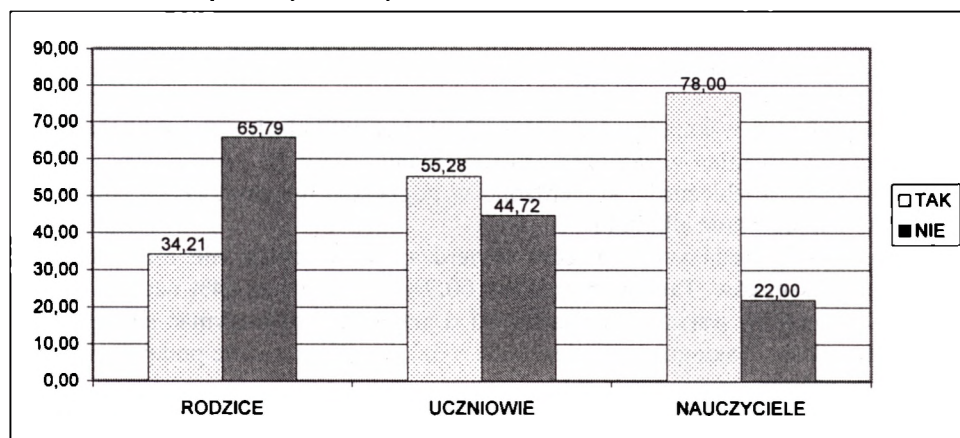
Rodzice – uczniowie: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 7,34 > \chi^2_{0,05;1} = 3,841$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,087$

Rodzice – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 27,13 > \chi^2_{0,001;2} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,292$

Uczniowie – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 57,75 > \chi^2_{0,01;1} = 6,635$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,264$

Rycina 6

Rozkłady procentowe i siła związku pomiędzy wypowiedziami badanych na temat innych uzależnień w szkołach oprócz wymienionych

Rodzice – uczniowie – nauczyciele: $\chi^2 = 45,46 > \chi^2_{0,002} = 13,895$; $H_1 \neq 0$; $r_c = 0,208$

Rodzice – uczniowie: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 30,74 > \chi^2_{0,001;1} = 10,827$; $H_0 \neq 0$; $r_c = 0,0177$

Rodzice – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 32,26 > \chi^2_{0,001;1} = 10,827$; $H_0 \neq 0$; $r_c = 0,322$

Uczniowie – nauczyciele: $\chi^2_{\text{oblicz.}} 9,83 > \chi^2_{0,001;1} = 10,827$; $H_0 \neq 0$; $r_c = 0,112$

Rodzice, podobnie jak przy problemie alkoholu, największe ryzyko namowy do palenia papierosów widzą w przypadku kolegów spoza szkoły. Uczniowie natomiast zdecydowanie stwierdzają, że najczęściej propozycje palenia otrzymują w szkole od swoich rówieśników.

Tabela 1

Możliwości włączenia przez szkołę rodziców do działań zapobiegających zagrożeniom związanym ze środkami uzależniającymi

Określenie kategorii odpowiedzi	Rodzice		Nauczyciele	
	n	%	n	%
Tak	128	53,3	45	90
Nie	112	46,7	5	10
Razem	240	100,00	50	100,00

Działania profilaktyczne mogą być skuteczne tylko w przypadku profilaktyki integralnej, do której włączy się rodzina, szkoła i środowisko lokalne. Wielu rodziców uważa jednak, że profilaktyka uzależnień to zadanie szkoły, nauczycieli, wychowawców i pedagogów. Ponad 46% badanych rodziców nie widzi potrzeby włączenia się w profilaktykę szkolną.

W dobie tak licznych zagrożeń budowanie wspólnoty wychowawczej, organizacja czasu wolnego dzieciom i młodzieży, kreowanie przyjaznej szkoły i pozytywnych środowisk staje się ważnym zadaniem społeczności lokalnych.

Wnioski

1. Wyniki badań wskazują na wyraźne różnice w poglądach rodziców i ich dzieci na temat źródła i rozmiarów zagrożeń uzależnieniami.

2. Największe rozbieżności stwierdzono w poglądach na temat czynników ryzyka narkomanii i spożywania alkoholu.

3. Ponad 80% badanych rodziców stwierdza, że w szkole nie ma możliwości otrzymania narkotyków. Takiego zdania jest 60,9% uczniów oraz 64% nauczycieli.

4. 48,9% uczniów wskazuje, że narkotyki w szkole można otrzymać najczęściej od kolegów ze szkoły. Takiego zdania jest 36% rodziców. Nauczyciele podają najczęściej osoby spoza szkoły.

5. W aktualnych warunkach istnieją poważne trudności i bariery, zwłaszcza psychologiczne, społeczne i organizacyjne, przy realizowaniu koncepcji wychowania integralnego w środowisku szkoły.

6. W obecnych warunkach funkcjonowania profilaktyki rodzice nie stanowią integralnego związku ze środowiskowym systemem wychowawczym i profilaktycznym, którego fundamentem jest szkoła.

Literatura

- Adamski F., *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
- Cudak H., *Znaczenie rodziny w rozwoju i wychowaniu małego dziecka*, Warszawa 1999.
- De Natale M.L., *Devianza e pedagogia*, Brescia 1998.
- Dziewiecki M., *Nowoczesna profilaktyka uzależnień*, Kielce 2001.
- Froggio G., *Psicosociologia del disagio e della devianza giovanili. Modelli interpretativi e strategie di recupero*, Roma 2002.
- Gaś Z.B., *Profilaktyka w szkole* [w:] B. Kamińska-Buśko (red.), *Zapobieganie uzależnieniom uczniów*, Warszawa 1997.
- Kawula S., Bragiel J., Janke A.W., *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń 1999.
- Kostynowicz J., *Problemy profilaktyki w reformie oświaty*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2003, nr 2.
- Kwieciński Z., *Edukacja jako wartość odzyskiwania wspólnie (głos w dyskusji o uspołecznieniu szkoły)*, „Edukacja” 1991, nr 1.
- Mayor F., *Przyszłość świata*, Warszawa 2001.
- Mion R., Piolli C. (a cura), *Tempo e tempo libero dei giovani: quale educazione* 2002.
- Pytko L., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2000.
- Segiet W., *Kształtowanie się pedagogicznej relacji rodzina – szkoła. Problem współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami*, „Studia Edukacyjne” 1995, nr 1.
- Szpringer M., *Szkolna profilaktyka zachowań patologicznych dzieci i młodzieży*, Kielce 2001.
- Lewowicki T., *Przemiany oświaty*, Warszawa 1994.
- Tysza Z., *Stan rodziny współczesnej a wewnątrzrodzinna socjalizacja dzieci. Sytuacja w Polsce na tle krajów o wysokim poziomie rozwoju* [w:] H. Cudak (red.), *Socjalizacja i wychowanie we współczesnych rodzinach polskich*, Piotrków Trybunalski 2001.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn*, Kraków 1985.
- Strategia Państwa dla Młodzieży na lata 2003–2012, MENiS, Warszawa 2003.